

**Mikael Mellqvist
& Anna-Karin Lindh**

PROCESSRÄTT

– grunderna för domstolsprocessen –

Upplaga 5

iUSTUS

Processrätt

– grunderna för domstolsprocessen –

Femte upplagan

MIKAEL MELLQVIST OCH ANNA-KARIN LINDH

© Författarna och Iustus Förlag AB, Uppsala 2025
Upplaga 5:1
ISBN 978-91-7737-318-6
Produktion: eddy.se ab, Visby 2025
Omslag: John Persson
Förlagets adress: Box 1994, 751 49 Uppsala
Telefon: 018-65 03 30
Webbadress: www.iustus.se, e-post: kundtjanst@iustus.se
Printed by Eurographic Group, 2025

Innehåll

Förord 9

Använda förkortningar 11

1 Domstolar och processrätt – vad handlar boken om? 13

2 Domstolar, domstolsarbete och domstolsarbetare 16

- 2.1 Domstolar och domare 16
 - 2.1.1 Domstolar 16
 - 2.1.2 Mål och ärenden 18
 - 2.1.3 Domare och annan domstolspersonal 21
- 2.2 Processrättslig metod och domstolsarbete 23
- 2.3 Processrättsliga rättskällor i allmänhet 26

3 Principer, begrepp och termer 33

- 3.1 De två fundamenten 33
- 3.2 Den kontradiktoriska principen 34
- 3.3 Muntlighet, omedelbarhet och koncentration 38
- 3.4 Sak- och rättsfrågor 41
- 3.5 Bevisrättsliga begrepp 42
- 3.6 Dispositions- och officialprinciperna 47
- 3.7 Offentlighetsprincipen och rätten till partsinsyn 48
- 3.8 Rättvis rättegång (fair trial) 50
- 3.9 Instansordningsprincipen och principen om renodling 53
- 3.10 Domens rättsgestaltande betydelse 55
 - 3.10.1 Rättskraft m.m. 55
 - 3.10.2 Extraordinära rättsmedel 56

4 Förmögenhetsrättsliga tvister 58

- 4.1 Inledning 58
- 4.2 Summarisk process 59
 - 4.2.1 Vad är summarisk process? 59
 - 4.2.2 Betalningsföreläggande 60
 - 4.2.3 Skriftlig tredskodomsprocess 62

4.3	Forum – behörig domstol	64
4.3.1	Fyra slag av forumfrågor	64
4.3.2	När är svensk domstol behörig?	66
4.3.3	Vilken tingsrätt ska väljas?	67
4.3.4	Vad kontrollerar tingsrätten beträffande sin behörighet?	69
4.4	Inledande av tvistemålsprocessen	69
4.5	Yrkanden	71
4.5.1	Fullgörelse- och fastställelseyrkanden	71
4.5.2	Tilläggsyrkanden	72
4.5.3	FT-mål	72
4.6	Omständigheter som åberopas till grund för talan	73
4.6.1	Begreppet omständigheter	73
4.6.2	Erfarenhetssatser och notoriska fakta	74
4.6.3	Åberopande	74
4.6.4	Jura novit curia	76
4.6.5	”Grunder för talan”	77
4.6.6	”Talan” och ”saken” och ändringar i parts processföring	77
4.7	Bevisuppgiften	81
4.8	Handläggningsönskemål	82
4.9	Avvisning, upptagande eller dom direkt?	83
4.10	Förberedelsen	85
4.10.1	Svaromålet	85
4.10.2	Den fortsatta förberedelsen – syften och former	87
4.11	Avgörandestadiet	89
4.11.1	Inledning	89
4.11.2	Avgörande utan huvudförhandling	89
4.11.3	Huvudförhandlingen	90
4.11.4	Huvudförhandling i förenklad form	94
4.11.5	Överläggning	94
4.12	Tvistemålsdomen	95
4.12.1	Form och innehåll	95
4.12.2	Rättegångskostnader	97
4.13	Överklagande och överrättsprocess	98
4.13.1	Hovrätten	98
4.13.2	Högsta domstolen	100
4.14	Civilprocessuella rättskällor	101
5	Familjerättsliga tvister	102
5.1	Inledning	102
5.2	Äktenskapsmål	103
5.2.1	”Skilsmässa”	103
5.2.2	Underhållsbidrag	104
5.2.3	Kvarsittande i hemmet och kontaktförbud	105

5.3	Faderskapsmål	105
5.4	Vårdnads- och underhållsmål	106
5.4.1	Barnperspektivet som fundament	106
5.4.2	De processuella verktygen i vårdnads mål	108
5.4.3	Samarbetssamtal och medling	109
5.4.4	Utredningen	110
5.4.5	Avgöranden	111
5.4.6	Underhåll till barn	113
5.5	Verkställighetsärenden	114
5.6	Internationella förhållanden	115
5.7	Överklagande och överrättsprocess	115
5.7.1	Hovrättsprocessen	115
5.7.2	Processen i Högsta domstolen	116
5.8	Familjeprocessuella rättskällor	116
6	Brottmålsprocessen	118
6.1	Kriminalpolitik och straffprocessrätt	118
6.2	Förövare och offer i ett processuellt perspektiv	118
6.3	Förundersökningen och åtals väckande	121
6.3.1	Förundersökningens funktioner	121
6.3.2	Förundersökningens bedrivande	122
6.3.3	Straffprocessuella tvångsmedel	124
6.3.4	Åtals väckande	128
6.3.5	Gärningsbeskrivningens betydelse	129
6.3.6	Svensk domsrätt och forum i Sverige	131
6.4	Förberedande åtgärder vid tingsrätten	132
6.5	Avgörande på handlingarna	134
6.6	Huvudförhandlingen i brottmål	135
6.6.1	Inledning	135
6.6.2	Avgörande i den tilltalades utevaro	136
6.6.3	Huvudförhandlingen tar sin början	137
6.6.4	Sakframställningar	138
6.6.5	Bevisningens framläggande – förhören	139
6.6.6	Värdering av förhørsberättelser	142
6.6.7	Personaliagenomgång	143
6.6.8	Plädering – eller slutanförande	144
6.6.9	Ungdomsmål	144
6.7	Domen	145
6.8	Överklagande och överrättsprocess	146
6.8.1	Hovrätten	146
6.8.2	Högsta domstolen	147
6.9	Straffprocessuella rättskällor	148

7	Förvaltningsprocessen	149
7.1	Inledning	149
7.2	Förfarandet hos förvaltningsrätt	151
7.2.1	Måltyper, anhängiggörandet och forum	151
7.2.2	Initialskedet	156
7.2.3	Yrkanden	156
7.2.4	Omständigheter och bevis	158
7.2.5	Domstolens inledande prövning	159
7.2.6	Beredningen	160
7.2.7	Avgörandet	163
7.3	Överklagande och överrättsprocess	165
7.3.1	Kammarrätten	165
7.3.2	Högsta förvaltningsdomstolen	167
7.4	Förvaltningsprocessuella rättskällor	167
8	Domstolsärenden	169
8.1	Domstolsärenden – vad är det?	169
8.2	Ärendelagen och processuella principer	170
8.3	Rättskällor	172
9	Alternativ tvistlösning	173
9.1	ADR – vad är det?	173
9.2	Allmänna reklamationsnämnden	175
9.3	Skiljeförfarande	177
9.3.1	Inledning	177
9.3.2	Fördelar med skiljeförfarandet	178
9.3.3	Förfarandets gång	179
9.3.4	Skiljedomen	180
9.3.5	Internationella förhållanden	181
9.3.6	Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut	181
9.4	Rättskällor	182
10	Konsten att skriva och läsa en dom	184
	Sakregister	191

Förord

Denna bok är en introducerande framställning i processrätt med inriktning på domstolsprocessen. Sålunda redogörs för den dispositiva tvistemålsprocessen, familjemålsprocessen (indispositiva mål) och brottmålsprocessen vid de allmänna domstolarna. Men inte nog med det; förvaltningsprocessen vid de allmänna förvaltningsdomstolarna behandlas också. Förvaltningsprocess är en fullfjädrad processform som enligt vår mening bör vara med även i en introducerande framställning i processrätt. Det har dessutom ett särskilt värde att ha med denna processform eftersom olika processprinciper då får en bredare konkret belysning. Dessutom redogörs kortfattat för processen enligt ärendelagen och alternativa tvistlösningsformer (ADR, alternative dispute resolution). Innan vi går in på de olika processformerna redogör vi allmänt för övergripande processprinciper m.m.

Även om vi har strävat mot att hålla oss till huvudlinjerna och inte ägna oss åt speciella frågor har boken fått ett omfång som kanske är något större än vad som kan förväntas av en introduktionsbok. Vi försvarar detta med att det faktiskt kan vara enklare och kan gå snabbare att ta till sig en någon längre och mer förklarande framställning än en knapphändig. Den (för) knapphändiga framställningen kan lämna efter sig luckor och frågor. Vår förhoppning är att boken ska vara lättillgänglig och inte lämna efter sig alltför många frågetecken. Det måste dock framhållas att det är en introduktionsbok. Kännetecknande för en sådan är att ställda frågor besvaras, men att det är en uppsjö av frågor som inte alls ställs. För att ta itu med alla dessa får man tränga längre in i den processrättsliga jungeln.

Visby i april 2025

Mikael Mellqvist och Anna-Karin Lindh